

Asia: VN/20785/2023

Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi eräiden kansaneläkeindeksiin ja elinkustannusindeksiin sidottujen etuuksien ja rahamäärien indeksitarkistuksista vuosina 2024-2027 ja siihen liittyviksi laeiksi sekä lapsilisälain 7 §:n muuttamisesta

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Sosiaali- ja terveysministeriö pyytää lausuntoja luonnoksesta hallituksen esitykseksi laeiksi eräiden kansaneläkeindeksiin ja elinkustannusindeksiin sidottujen etuuksien ja rahamäärien indeksitarkistuksista vuosina 2024–2027 ja siihen liittyviksi laeiksi sekä lapsilisälain 7 §:n muuttamisesta.

Esityksen mukaan eräitä etuuksia ja rahamääriä, jotka on sidottu kansaneläkeindeksiin tai elinkustannusindeksiin, ei tarkistettaisi siten kuin kansaneläkeindeksistä annetussa laissa säädetään tai elinkustannusindeksin muutosta vastaavasti vuosina 2024–2027.

Ehdotus koski sairausvakuutuslain mukaisten etuuksien vähimmäismäärää, Kansaneläkelaitoksen ammatillisessa kuntoutuksessa olevan kuntoutusrahan ja nuoren kuntoutusrahan vähimmäismäärää, työttömyysturvalain mukaisen peruspäivärahan, peruspäivärahan korotusosan ja lapsikorotuksen määrää, lasten kotihoidon tuesta ja yksityisen hoidon tuesta annetun lain mukaisia etuuksia, yleisestä asumistuesta annetun lain mukaisia rahamääriä, eläkkeensaajan asumistuesta annetun lain mukaisia rahamääriä, opintotukilain mukaisen opintorahan, opintorahan huoltajakorotuksen ja oppimateriaalisän määrää, aikuiskoulutustuen perusosan määrää sekä kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta sekä ihmiskaupan uhrin tunnistamisesta ja auttamisesta annetun lain mukaista vastaanottorahaa ja käyttö rahaa. Lisäksi eläkkeensaajien asumistuessa huomioon otettavien lämmitys-, vesi- ja kunnossapitokustannusten määriä, keskimääräisiä asumismenoja sekä asumismenojen enimmäismääriä ei tarkistettaisi. Ehdotus ei koski toimeentulotukea, eläkkeitä, vammaisuuksia, rintamalisä tai lääkkeiden vuosiomavastuita.

Esitys liittyy valtion vuoden 2024 talousarvioesitykseen ja lait on tarkoitettu tulemaan voimaan 1.1.2024.

Indeksijäädetykset

Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestö SAK vastustaa etuuksien indeksijäädetyksiä. Indeksitarkastusten jäädyttäminen tarkoittaa käytännössä lukuisten sosiaaliturvaetuuksien tason säilymistä nykyisellään seuraavan neljän vuoden ajan. Huomionarvioista on, että kahta tai useampaa etuutta saavan kohdalla jo yksittäisenkin vuoden indeksitarkistusten tekemättä jättämisen vaikutus kertautuu, koska muutos kohdistuu samanaikaisesti useampaan etuuteen. Mikäli moni perheenjäsen saa etuuksia, vaikutukset moninkertaistuvat.

Samaan aikaan hallitus myös leikkaa monien indeksijäädetyttävien etuuksien tasoa. Euroopan sosiaalisten oikeuksien komitea on toistuvasti arvioinut Suomen perusturvan tason liian matalaksi jo nyt täyttääkseen riittävän vähimmäisturvan tason kriteerit. Suomi on saanut asiasta komitealta useamman huomautuksen. SAK torjuu indeksijäädetykset, sillä ne yhdessä muiden sosiaaliturvaleikkausten kanssa lisäävät etuudensaajien sekä heidän perheidensä taloudellista ahdinkoa ja toimeentulotuen saajien määrää.

Indeksitarkistusten osalta esitykseen on kirjattu, että ehdotettua etuuksien ja rahamäärien tekemättä jätettävää indeksitarkistusta ei olisi tarkoitus korvata myöhemmin tehtävillä indeksikorotuksilla. Indeksit esitetään jäädytettäväksi koko hallituskauden ajaksi. SAK toteaa, ettei hallitus voi samassa yhteydessä linjata indeksipäätöksiä seuraavien hallitusten puolesta, joten tämä viittaus tulee poistaa.

Valtiovarainministeriö arvioi, että kansaneläkeindeksiin sidottujen etuuksien jäädytetty reaalin taso olisi vuonna 2027 10,2 prosenttia alhaisemmalla tasolla kuin ilman jäädytystä. Vuonna 2024 etuuksien reaalin taso olisi jopa 5 prosenttia alhaisempi. SAK näkee, että indeksijäädetyksissä on kyse merkittävistä heikennyksistä sosiaaliturvaetuuksiin. Yhdessä muiden hallituksen sosiaaliturvaheikennysten kanssa toimeentulo voi heikentyä erilaisissa esimerkkiperheissä jopa 400 eurolla kuukaudessa.

Hallitus tavoittelee tällä esityksellä 22 700 uutta työllistä. SAK:n näkemyksen mukaan esitetyt indeksijäädetykset eivät kuitenkaan lisää pienituloisten työllisyyttä. Työllisyysvaikutusten arviointiin vaikuttaa lisäksi yleinen työllisyystilanne, talouden kehitys ja muut sosiaaliturvaheikennykset.

SAK näkee, että indeksijäädytykset johtavat erityisesti lapsiperheköyhyyden lisääntymiseen. Kansaneläkelaitos arvio, että esitys lisää pienituloisissa perheissä asuvien lasten määrää 2,8 prosenttia.

Lapsilisän korotukset

Orpon hallitus esittää 10 euron tasokorotusta neljännen, viidennen sekä sitä useamman lapsen lapsilisään sekä 5 euron korotusta lapsilisän yksinhuoltajakorotukseen. Lisäksi hallitus ehdottaa, että alle kolmivuotiaasta lapsesta maksettavan lapsilisän määrää korotetaan 26 eurolla. Esityksillä hallitus haluaa tukea lapsiperheitä.

SAK näkee, että hallituksen tavoitteet ja toimet ovat ristiriitaisia. Lapsiperheiden tukeminen on erittäin tärkeää, mutta samalla hallitus tekee indeksijäädytyksen, joka koskee muun muassa vanhempainrahojen vähimmäismääriä ja alle 3-vuotiaasta lapsesta maksettavaa kotihoidon tukea sekä poistaa työttömyysturvan lapsikorotukset. Lisäksi hallitus tekee samanaikaisesti lukuisia muita leikkauksia toimeentulotukeen, yleiseen asumistukeen ja työttömyysturvaan, jotka koskettavat muun muassa pienituloisia perheellisiä ja yksinhuoltajia. Lapsilisän korotukset eivät riitä paikkaamaan kyseisten perheiden toimeentulon menetyksiä, ja siksi hallituksen perustelut lapsiperheiden tukemisesta ontuvat.

Hallitus on perustellut muun muassa työttömyysturvan lapsikorotusten poistamista lapsilisien korottamisella. SAK kuitenkin toteaa, ettei lapsilisien tarkoituksena ole kompensoida muita sosiaaliturvaetuuksia. Lapsilisien tarkoituksena on tasata lapsista aiheutuvia kustannuksia lapsiperheiden ja muiden perheiden välillä. Lapsilisillä on kuitenkin suuri merkitys pienipalkkaisille tai eri sosiaaliturvaetuuksia saavien perheiden toimeentulolle.

Lisäksi SAK huomauttaa, että indeksijäädytykset ja muut sosiaaliturvan leikkaukset lisäävät perheissä toimeentulotuen tarvetta. Ehdotetut korotukset lapsilisiin eivät hyödytä kaikista pienituloisimpia lapsiperheitä, koska lapsilisät pienentävät vastaavasti toimeentulotuen määrää.

Hallitus arvioi, että joidenkin lapsiperheiden lapsilisien kohotessa toimeentulotuen tarve vähenee vuositasolla noin 5 miljoonaa euroa. SAK kyseenalaistaa hallituksen arvion, koska arviossa ei ole otettu huomioon lapsilisän korotusten, indeksijäädytysten, asumistuen ja toimeentulotuen leikkausten sekä työttömyysturvan erilaisten leikkausten yhteisvaikutusta.

SAK näkee, että lapsilisiin tehtävät korotukset ovat yksittäisinä toimina lapsiperheiden tukemiseksi kannatettavia.

Valmistelu ja arviointi

Hallituksen esitys on jälleen valmisteltu kovalla kiireellä ja todella lyhyellä lausuntoajalla. SAK toteaa, että tämän lausuntopyynnön osalta on alitettu kaikki kohtuullisuus. Lausuntoaika on käytännössä yksi työviikko. Lausuntopyyntöjen lähettäminen perjantaina ja lausuntoajan päättyminen seuraavan viikon sunnuntaina osoittaa lausunnonantajien väheksymistä.

SAK huomauttaa, että kattavan lausunnon antaminen on lähes mahdotonta, koska hallituksen esityksessä ei ole tehty kokonaisvaikutusarviota indeksijäädysten ja lapsilisien muutosten osalta. Vaikutusarvioista puuttuvat myös etuudensaajien toimeentuloon merkittävästi vaikuttavat muut hallituksen etuusleikkaukset. Ilman kattavia vaikutusarvioita lausunnonantajien mahdollisuudet arvioida esitystä ovat vaillinaisia. Hyvän lainsäädäntövalmistelun näkökulmasta tämä on erittäin ongelmallista.

Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestö SAK ry

Vanhala Laura
SAK ry - Työ- ja turvaosasto, SAK ry